

علم، صنعت و اخلاق دارِ شفقتی مجموعہ

اجتماعیاتیات

عالمہ اخلاق

۳

قرآنہ

— کچن صابیدن مابعد —

اسلامی عالمہ ک حصول کثیر دینی تجمید، یالکز (احباب فراض)۔ میراندہ یکی حقار ویرمکن عبارت دکلدی۔ یو تجمدک دیکر عنصر لریده شولردر :

(۱) اولجہ بر قیزی آلق ایچون ویرین آغیرلق، قیزک باباسنه، اگر باباسی یوقسه یوندن صوکر اکاں دیکر یاقین عصبهسنه عایدی۔ اسلامیت، یو آغیرلق (یعنی قالین) برینه (مهر) ی اقامه ایتدی۔ مهرک بر قسمی ازدواجدن مقدم ویریلیرکه بوکا (مهر معجل) نامی ویریلشدر۔ دیکر قسمی ده طلاق یاخود وفات وقوعنده تأدیہ ایدیلیرکه بوکاده (مهر مؤجل) تسمیه اولونمشدر۔

اسلامیتده، یوایی تورلو مهرلر ایکسی ده بالذات زوجیه عایددر؛ باباسی یاخود دیکر عصبهسی یو بارلر ال سورمز۔ یوندن باشقه، نکاحک دوامی مدتجه قادن کندیی اموالنه ایسته دیکر کی متصرفدر۔ نفقهسی زوجنه عاید اولوب خانه ک مصرفه کندیی مالیه اشترک ایتز۔ طلاقدن صوکر اده، (عده) مدتجه نفقهسی زوجی طرفدن تأمین ایدیلیر۔

(۲) جاهلیتده، بر بابا قیزی ایسته دیکر ارکک ویریلیردی۔ اسلامیت، زوجنه ک رضاسیله اولمالان نکاحی غیر موجود عد ایتشدر۔ (خدا)، قیزی (خنا) یی کندیسنه صورمدهن بر آرادمه تزویج ایتشدی۔ (خنا) حضرت پیغمبرک حضورینه کلرک باباسنک کندیسنی، ایسته مدیکر برارکک ویردیکندن بختله شکایت ایتدی۔ حضرت پیغمبر (لانساح) له انکی من

شئت) یعنی (اونک سنک اوزرنده نکاحی یوقدر، ایسته دیکرکله ده اوله ان!) یو یوردی۔ (ابن سعد، طبقات، جلد ۸، صحیفه ۳۳۴؛ بخاری، جلد ۳، صحیفه ۱۳)

(۳) جاهلیت زماننده بر ارکک اولونجه، اوغلی اوکی آناسنک اوزرنه عیسانی آتاسه، یکدن قالین ویرمکه لزوم قالمقسنز، اوکی آناسی نکاحلی زوجہسی جکمنه یکجودی۔ اسلامیت، (حرمت مصاهره) یی تأسیس ایدرک اوکی آنا ایله ازدواجی منع ایتدی۔ مع نافه اسلامیت دورنده، بر کیمسه، وفات ایچش قارده شک یاخود عجمه سنک زوجہسی آله بیلر۔ فقط، قادی ارضا ایچک و مہرنی ویرمک شرط لیرله آله بیلر۔ یوقسه، جاهلیت درونده اولدیی کی بر قادن اوزرنه متوقا زوجنک اک یاقین عصبهسی طرفدن، بر عبا آنیامقله میخانیکی بر صورتده اونک زوجینی آلتنه کیرمش اولماز۔

(۴) اسلامیت، جاهلیت دورنده موجود اولان (نکاح) نامی طاشیان بر طاق عادت لری منع ایدرک (نکاح)۔ قدسی بر ماهیت ویردی۔ جاهلیت زماننده جاری اولان عادت لر شولردر :

(۱) نکاح استبضاع۔ سہ بر آدام، اصل بر اولاده مالک اولوق ایسته دیکر زمان، زوجہسنه، حیضدن یکی پاک اولدینی بروقدہ کیت فلان ارککله مناسبتده بولون، اوندن بردول قازان، دیردی، که قانجهیه قدر قاریسیله مجامعتده بولونمازدی۔ بو عاده (نکاح استبضاع) نامی ویریلیردی۔

(۲) نکاح بدل۔ — ایکی ارکک زوجہ لری مبادله ایدرلردی۔ یو کاده (نکاح بدل) دیرلردی۔

(۳) (استراپون) ک بیانه کوره وقتبله بنده، (برادرانه تعدد ازواج polyandrie faraternelle عادی واردی۔ حالا (تبیث) ده موجود اولان بو عاده کوره، عالمه ک نفوق تقیم اولونماق ایچون، یالکز یو یوک برادر تأهل ایدر، دیکر برادرل اوله من؛ فقط، عالمه اموالک صاحب یو یوک برادر

آیلردی. (ذات الحدن) یالکزر دوستیه، مسافحه ایسه هرکله زنا ایدردی.

جاهلیده، حرملر ایچون، کیزی زنای تحوز، فقط، علی زنای قتیج ایدرلدی.

(۵) اون کسیدن آز بر هیت اویوشه بر قادیله مقارننده بولونقدن صوکر، قادیله کیه قایلر ودوغورسه بوادرککلری چاغیر، واونلره (یادیقنر ایشی بیلیورسکر، ایشته برچوجوق دوغدی) دیردی، اونلردن هانکسینی سومشه (بوچوجوق سندنر) دیهرک چوجونی اوکا اوزاتیردی؛ بوآدمده اونی قبوله مجبور اولوردی. [بعضا، برارکک یاخود اونک اولادی غیرمشروع صورتده دوغمش برکسمه نسیبه ادخال ایدردی، بوفعله (استلحاق) و نسیبه آلیان آدامه (دعی) دیرلردی. مثلا معاویه، زیاد بن ابیه باهاسنک ولد زناسی عد ایدرهک استلحاق ایتشدی.]

(۶) برطاقم زانیلر قایلرینه بیراق آصارلر، هرکی قبول ایدرلدی. قاتف چوجونی هانکسینه بکزه تیرسه، اوآدم، چوجونی قبوله مجبور اولوردی. (تاریخ علم حقوق، محمود اسعد، صهیفه ۲۶۸) اسلامیت، کندی اخلاقیه اشلاف ایدمه یین بوتون بوعاتلری نهی ایتدی. کوریلورکه اسلامیتدن اولکی جنسی اخلاق وعصمت تلقینی، اسلامک جنسی اخلاق وعصمت تلقینندن بوس بوتون باشقه ایدی.

اسلامی عالمده شواساسلریده کورورز: اقربا ومصاهرلر آداسنده معلوم اولان درجهلره قدر نکاح ممنوعدر، سود قارده شلکندن متولد قراپنرده نکاحه مانع عد ایدیشدر. اسلامیتده، اصل اولان برزوجهلی اولمقد؛ فقط، بوکونکی اخلاقه کوره، فملا تطبیقی ممکن اولمالان (عدالت) قیدیه، احتیاج وضورته بناء نمودزوجات مباح قلمشدر. طلاقده اصل اولان حرمتدر، حضرت پیغمبر طلاق (حلاللرک) مغووضی) دییه توصیف بوپورمشدر، فقط، بوده احتیاج وضورته بناء مباح قلمشدر. قاعده، نکاح ایدی اولقی اوزره عقد اولونور، نکاحک هر هانکی بروقت ایله توفقی جائز دکدر. هر نه قدر، اسلامیتک بدایتده (نکاح مننه) به مساعدته ایدیشده بالآخره حضرت عمرک خلافتی زماننده حکم سلطانی ایله منع ایدیشدر.

اسلامیتده، خلاقک تشریع حقق ال زیاده استعمال ایدمن حضرت عمردر؛ اسلامیتده مطاع اولان اولو اللهک، صوکر پیغمبرک، دها صوکراده اولو الامرک امرلیردر. ایکی اولکی امرلره (نصوص) دینلیدیکی اوچجی نودمن اولان امرلرده (احکام سلطانی و احکام سیاسی) ناملری ورلیر. احکام

اولدینی حالده، هینک بوموالده، انتفاع حق اولدینی کی، بویوک برادرک زوجلری اوزرنده، جمله سنک انتفاع حق وارد. استرابون، وقیله یمنده بواعتدن دولای ظهور ایدمن تحف برفره نقل ایدر:

«برامیر، قیزی اون دورت قاردهشی اولان برآدمه ویرمشدی، قادی، بویوک برادرک زوجسی اولوب کیجه اونکله یاتاردی. فقط، دیگر قاردهشلیکده اونک اوزرنده انتفاع حق واردی. کوندوزه بوقاردهشلردن برسی، قادیلک اوداسنه کیردیک زمان، عصاصی قایلنک اوکله بیراقیردی، دیگرلری بونی کورونجه کیری دوزلردی. قادی، بونهایتیز زیارتلردن اوصادینی ایچون، کیزلیجه، اون بش قاردهشک عصاصی شکلده برعصا یایدردی؛ یالکزر قاتیق ایستهدیکی وقتلرده، بو عصاصی قایلنک اوکله قویهرق، زیارتلردن مصون قالمه باشلادی. برکون بوتون قاردهشلر چارشیده بولونیوردی؛ بو حالدن استفاده ایتک ایستین برقاردهش، همان اوه قوشدی، فقط، قایلنک اوکسند برعصا کوردی. حال بوکه بوتون دیگر قاردهشلی چارشیده ایدی. ارکک شبه ایدرهک قادیلک باهاسنه خبر وردی. امیرک کجه فی الحقیقه قایلنک اوکسند برعصا کوردی، فقط، اودانک ایچنده قادیلک یالکزدی. قادی، بو حیللی نیچون ترتیب ایتدیکنی آکلاجه، شبه نک اساسمز اولدینی میدانه جقیدی. (استرابون، ۴، ۱۶، histoire des arabes, huart, tome 1, p, 18)

(۴) جاهلیده ایکی عرب آزارنده (مواخت) نامیده سنی بر قاردهشک تأسیس ایدره بیلیرلدی. مواخت طریقله قاردهش اولان ایکی ارککک کرکماللری، کرک قادیلری مشترک اولوردی. اسلامیت بزوجهلرک مشترک اولمسی، قطعاً نهی ایتدی. فقط حضرت پیغمبر، مدینه به هجرت ایتدکن صوکر، هر مهاجرک انصاردن بریله مواخت عقد ایتمسی امر بوپوردی. دیمک که بواعتک اسلام اخلاقیه اشلاف ایدمه یین ایکنجی قسمی ترک اولونور. سه برنجی قسمی، اوزمانکی عرفه موافق دوشه بیلیوردی. مع مافیسه، بالآخره، بوتون مؤمنلرک بریریله قاردهش اولمسی امر بوپورولمجه بو قاعدهده منفسخ اولدی. میراثه عائد نسلرده، مواختک حصوله کیتیردیک اموال اشتراکی ایزندن قالدیردی.

(۵) نکاح خدن — حرملر آشکار اولهرق زنا ایدمه زردی. فقط، کیزی اولهرق دوست طوطه بیلیلردی. ایشته بو حالده، (نکاح خدن) دینلر ودوست طوتان قادیلره (مخدنه، متخذنه خدن) ناملری وریلیردی. جاریلر ایسه آشکار اولهرق زنا ایدمیلر و (زانیه، مسافحه) ناملری

سەلتانې، خەلق لىك عەرفىيە رەسمى قاعدەلەر آراسىندەكى موافقى تەمىن
ايچون وضع ايتىش اولدۇقلىرى قانۇنلار دىكە اسلام دولتىك حصوله
كيتىدىكى (حقوق موضوعه) بولدىن عبارتدۇر .

بىنا ئعليه ، اسلام حقوقك تارىخىي تەدويىلە اوغراشاسانلار
بالخاسه ، مختلف دورلار دىكى احكام سەلتانې و سياسىي زما
ن صەرسىلە تەرتىپ و تشكىللىرى ايتىلدىلار .

حضرت عمر ، نكاح مەتبى مەن ايدىركى ، مە عرفە ، مەدە
اسلامىتك روحنە موافق بىر حركەتدە بولۇندى . چۈنكى ،
اساساً مە اولان قەدىن زۈجە قارشى نە وارث ، نەدە مورث
اولەيلىوردى . حال بۇكە ، اسلامى نكاحك اساسى ، مە زۈج
زۈجەك ، مەدە زۈجە زۈجەك وارث اولمىدى . بۇندىن باشقە ،
نكاح ايى (شقيقه) نك يەنى ايى (يارىم) ك رەشمە سىلە تام
بىر شەخسىتك تشكىلى دىكك اولدىنى بو بىرلشمەك دە دىنى بىر
عقدە وجودە كەلدىك ايچون ، ايدى اولمىسى اقضا ايدىردى .
مەبە ايسە موقوت ، غىر دىنى و غىر اخلاقى بىر مەقاولەن
عبارتىدى . جاھلىت عەرقەن دوغان بو عادەتكە ، آرتق مسلمان
بىر جەماعتك عەرقەلە اشلاف ايدە مەدىكىنى كوردەن حضرت عمر ،
بىراملەر اولى الفا و مەن ايتىدى .

مەبە ، اسلامىتەن مەقمە ، ولىلىك موافقى آلتىقىزىن ،
شاھلار كە حضورىدە المىقىزىن عقد اولتۇن موقوت بىر مەقاولەن
عبارتىدى . قەدىن كەندى سەبەبە قەلدىرى ؟ قوجەنە (مەر)
صورتىدە بىر مەزاقلەر بىر جايدىر بۇرۇردى . بۇنك مەناسى ، ار كك
قەدىنك سەبەبە بولۇندۇقچە ، او سەبەبك (حليف) ى كې
نلق اولۇغە سەبىدى ؟ ازدواج دوام ايتىدىكى مەنچە زۈج ،
بو سەبەبە ايلە بىر بىر حركەت ايدىردى . قەدىن ، آرتق قوجەنە
اذن و بىر مەك ايسە بىكى زما ، چادىرك قايسىنى اولجە بولۇندىنى
جەتەك عەكسى طرفە چۈرۈردى . قوجەنى بۇنى كورۇنچە ،
كەندى سەبەبە دورىدى . بو ازدواجىن حصوله كەن چوچوقل
بالطبع قەدىنە غائە اولوردى . بو چوچوقل (فلان قەدىنك
چوچوقلىرى) دىيە آلايتىدى . قەدىن اسنى طاشيان بىر چوق
قىيەلەلواردى كە ، بولۇر (مەبە) طرقيەلە وغان دۇبىلاردىن حصوله
كەلدىكى ايچون ، بو ناملىرى آشلىردى .

حضرت عمر ، مەتبى مەن ايتىكلە بىرلەر ، بالآخرە ، شىعەر
بو عادىتى كىيىن تەجۈز و احيا ايتىدىلار . بۇنكلە بىرلەر ، آذۇ بائىجاد
نك تۈرك اولان اھالىسى ، اورادە (سىغە) نامى و بىرلەر بو
عادىتى تطبق ايتەمكەدە . عىنى مەلىكەتدە ، مەزھەبى مەشرك
اولان ايى قەم خەلقن يەنى فارسىلەرە تۈركلەردە ، بىر تەجەلرەك
مەتبى قەبول ايدوب ايتىنچىلرەك ايتەمەسى ، مىللى غەنەلرەك تەتەبىرە
واضح بىر مثال تشكىل ايدىر . عىنى زامانە ، تۈرك غەنە سەندە

قەدىنە و بىرلەر موقەك غايت بو كك اولدىقۇدە كوستىر بىر .
حضرت عمر ك اولى الامر صفتىلە مەن ايتىدىكى عادىلەردىن
بىرىدە (والدە اولان جارىەك سەتايە بىلەمەسى) عادىتدۇر .
(مەدىت اسلامىيە تارىخى ، مۇلى : جەربى زىدان ،
مەترجى : دىكى مەغازە جلد ۵ ، سەھفە ۱۹۳)

عەرلەر جاھلىت دورىدە نەبە يك بو بۇك بىر اھمىت و بىرلەر
باباسى ياخۇد آنامى عەرلەر اولمايانلارنى خەتەر كورۇلدى .
آنامى و باباسى عەرلەر اولمايانلار (تەجەم) دىنچىلرە كې ، آنامى
عەرلەر اولدىنى خالەدە ، باباسى عەرلەر اولمايانلار (مەزە) ، باباسى
عەرلەر اولدىنى خالەدە آنامى عەرلەر اولمايانلار (تەجەم) نامى
و بىرلەردى . آنامى جارىە اولان بىر چوچوق نىجاب و اقتدار
ئەزى كوستۇرسە باباسى اولى اولادقە قەبول ايدىر ، دىكەلر بىر
ايسە كۈلە بىر اقبۇردى .

(مەدىت اسلامىيە تارىخى ، جلد ۴ ، سەھفە ۲۸۶)

بىنا ئعليه ، بو كې چوچوقلىرى آنامىلە بىرلەر اسەر دىيە
سەتەبىلوردى . اسلامىتە ، جارىەن دوغان اولادىدە دىكەر
اولاد كې مشرۇع وادە كىلەرە مەساوى عادىتىدىكى ايچون ،
اسلامىتەن سوكرە ، آرتق جارىەن دوغان اولاد سەتەبىلە ماز
اولمىشى . فقط ، بو چوچوقلرەك آنامىرە خالا سەتەبىلوردى .
ايشتە ، حضرت عمر ، زماك عەرقە موافق اولمايان بو عادىتىدە
- ولى الامر كك حقنە استاداً - مەن ايتىدى .

حضرت عمر ك عالمە حقوقە دائىر وضع ايتىدىكى قانۇنلاردىن
بىرىدە (قەدىنلەر كە قۇللىرى اولمايانلارلارە اولۇنكەن مەن ايتەمەسى)
ايدى . واقفە ، اسلامىتە ، مۇشۇنلار قەردەشلىكى اساسىتە مستەد
بىر جەماعت تشكىل ايتىش ، بو تۈن مسلمانلارنى - ھانىكى قومىتە
مەنسۇب اولۇرسە اولدۇن - مەساوى عادىلە مەشىدى . فقط ،
عەباسىلرەك خەلقنى زامانە قەدەر ، اسلامى عەرلەر اولانلارەك وجەتەندە
مسلمانلار مەساواتى قەدەمەسى تەمامىلە رەشەمەدى . بو دورىدە
عەرلەر اولمايان مسلمانلارە (مولى) يەنى (آزادلىلر) نامى
و بىرلوردى . حضرت عمر اسلام جەماعتى ، حقنى بىر دولت
صورتىدە حقنى و سياسى تشكىلاتە مەظھەر ايدىركە ، تەسىس
ايتىدىكى دىوانلار آراسىندە بىرە (نفوس تەسجىلى) دىوانى
تشكىل ايتىشىدى . فقط ، نفوسك قەدىنى عەرلەر نەسابلەرنىك
انساب حقنەكى تەلقىلەرنە كورە اجرا ايتىدە مەشىدى . يەنى
عەرلەر ايتدا (عدنان) و (قەھطان) ناملىرەك ايىكى (شەبە)
تەفرىق ايتىش ، نەھطان شەبى (شەبە) و (كەھلان) ناملىرەك
ايىكى قىيەلە و عدنان شەبى (مەضر) و (رەبە) ناملىرەك ايىكى
(قىيەلە) انتاب ايتىشىدى . مەضر قىيەلە سەنەدە (قرىش) و (كەھنان)
ناملىرەك ايىكى (عمارە) يە و (قرىش) عمارە سەنە (بنى عەبدىمەنەف)

مولای منسوب اولدقلری عرب فخذی دروننده یا اوله رق محاربیه کیدرلردی . حال بوکه بو فخذلرک (ذراری) سی یعنی ذریتدن اولان فردلری عمومیتله آتلی اوله رق حربیه کیدرلردی .

بر فخذک ذراریسی ، غنیمت مالندن حصه آلدقلری کی معاش یعنی (عطیه) صاحبداد اوله ییلرلردی . حال بوکه عنی فخذک موابلسی غنیمتندن ده ، عطیه نده تمامیه محر و مدیلر . ایلمک دفعه موابلی آتیه یندیروب غنیمتندن ، عطیه دن حصه دار ایدن قوماندان (مختارالثقی) در ، عربلر بو حر کتندن دولای مختاری عربلرک حقوقی اخلال ایتدک دیه لوم ایتشلر ، مختارده بولور ، (سز بنم اوردومه لتحاق ایدیکیز ، موابلی در حال اشمندن دفع ایدم) دییه جواب ویرمشد .

ایشته عرب اولمایان مسلمانلرک بو دون وضعتندن دولاییدرک اوزمانلر ، بویه بر مسلمان ، بر عرب قیزیله اوله مزیدی ؛ اوله تمش اولانلر کورولورسه آغیر صورتده جزالاندریلرلردی . جاهلیت زمانتده اولدیلر کی بویه برازواجدن دوغان چوجوق (مذخر) تاقی اولوتوردی . باباسی عرب آناسی مولانایسه (عین) نامی آلیردی . عرب اولمایان مسلمانلرک یعنی موابلرک قیزلری آلتی ایستین موالیدن برسی ، بونک ایچون قیزک باباسنده کل ، اقدیمی صایلان عربیه مراجعت ایدردی . بودورده عربلرک وجداننده حاکم اولان عرف (تفضیل العرب) یعنی (عرب قومنک فاققتی) مفکوره سندن عبارتدی . فقط بالآخره (شومیه) نامیه موالیدن و اضافی عربلردن تشکیل ایدن بر فرقه ، مسلمان قوملرک مساواتی ادعا و اثباتله مشغول اوله رق عباسلرک خلافتی زماننده وبالخاصه (مأمون) دورنده تفضیلجیلره قطعی بر صورتده غلبه چالیدیلر . شومیلره ، مسلمان قوملر آراسنده مساواته قائل اولدقلری ایچون ، (اهل نسوبه) نامیده ویریلردی . بناء علیه ، اسلامیتک تمامیه بر (امت) ماهیتی آلماسی ، آتیق عباسی خاندانک موابلرک یاردیمیه موقع اقتداره کیمه سندن دولای ، شومیلرک غلبه چالیمیه باشلادی . امویه دورنده اسلامیت بر امت دینی اولقله برابر ، اسلام دولتی تمامیه قومی بر دولت ماهیتده ایدی .

بناء علیه ، اسلام دولتنک قومی بر دولت شکندن چیقهرق شعوبی بر سلطنت یعنی بین الاقوام بر ایمر اطور دلق اولمه سی ، عباسیلره باشلامشدر . (مذیت اسلامیه تاریخی) ایشته بو صایدیمیز احوال کورسیرورکه اسلامیتک ایلمک عصر لرنده عرب قیزلرک موابلی ایله اوله تمسنی عرب جماعتک عرفی قبول ایتجوردی . عرفه یعنی حسیات عامیه استقام

(بنی مخزوم) ناملریله ایکی (بطن) ، و بنی عبد مناف (بطن) بنیده (بنی هاشم) و (بنی امیه) ناملریله ایکی (فخذ) ، آیرمشدی . بالآخره (بنی هاشم) فخذینک ایکی قولده (فضیله) نامی ویریلرک (بنی ابی طالب) و (بنی عباس) فیصله لرینه آیریلدی .

حضرت عمر ، نفوسک تسجیلنه حضرت پیغمبرله باشلایه رق ابتدا پیغمبرک منسوب اولدیلر فخذک یعنی بنی هاشمک بوتون فردلری یازدرمش ، صوکرک منسوب اولدیلر بطنک یعنی بنی عبد منافک دیکر فخذنی یعنی (بنی امیه) نی ، داهسا صوکرک منسوب اولدیلر عماره نک دیکر بطانی یعنی (بنی مخزوم) ی ، داهسا صوکرک منسوب اولدیلر قبیله نک دیکر عماره سنی یعنی (بنی کنانه) نی و داهسا صوکرک منسوب اولدیلر شعیبک دیکر قبیله سنی یعنی (بنی ربیع) ی و داهسا صوکرک منسوب اولدیلر (قوم) ک دیکر شعبی یعنی (قحطان) ی تسجیل ایتدرمشدر . عرب قومنک تسجیلی ینتدکن صوکرک ، (عجم) دن معدود اولان بوتون عرب اولمایان قوملریده یا جنسیتلری یاخود مملکتلری اعتباریه قید ایتدرمشدر . بو صورتده ، اوزمان اصالتک مابه القیابی اولان (انساب) اصولی الکنز عربیه حصر ایدیلرک دیکر مسلمانلر انسابسز و شجره سز بر صورتده تسجیل ایدیلرلردی .

« (احکام السلطانیه ، امام ماوردی ، محیفه ۱۹۵)

اسلام نفوسک بو صورتده تسجیلی ، اوزمان ، حاله عرب عرفنده (عرب) و (عجم) فرقلرینک باشامقده اولدیلر کورسیر . اودورده ، عجمدن مسلمان اولمایانلره (اهل ذمت) نامی ویریلش ، اسلامیتی قبول ایدنلر ایسه (موابلی) تسمیه ایداشدیدی . بناء علیه بو دورده اسلام دولتی (عربلر) ، (موابلی) و (اهل ذمت) ناملریله اوچ (قاست) ی محتویدی . اهل ذمت حقوقا ک دون بر موقعده بولونیوردی ؛ موابلی ایسه عربلره اهل ذمت آراسنده متوسط بر موقعه مالکیدی ؛ وطنداشاق حقوقه مالک اولانلرله الکنز عربلردی .

اسلامیتک بوزمانده کی صفلری ایکی روماده کی صفلره مقایسه ایدرسه ک عربلرک (پاتریسیین) لره ، موابلرک (قلیانت) لره ، اهل ذمتک ایسه (پلوسی) . تمامیه مشابه اولدیلر کورورز . فی الحقیقه بودورده ، فخذ یعنی (ذمت) ایله (قبیله) تشکیلاتی اوردو تشکیلاتک اساسیدی . موابلی ایسه کندی باشلرینه (سبه) لر یاخود اسکی تمیزیه (فخذ) لر و قبیللر تشکیل ایدمزلردی .

عرب اولمایان هر مسلمان مطلقا بر عرب فخذینک موابلی یعنی قلیاتی حکمنده اوله رق اوردویه داخل اوله ییلردی .

مجبوریتده بولونان دولت ، بوعومی حساسیتی نظره آلق
مجبوریتده ایدی . ایسته ، بوندن دولایدرکه حضرت عمر
قادینلرک الکز کفورلیه اولغولری ، کندیلرینه کفوالمالانلره
یعنی موالی ایله ازدواج ایتمه لری امر ایشدی .

« مصوری زاده سعید بك اقدی حقوق مجموعه سنده ،
(شریعت وقانون) نامیه نشر ایتدکلری بر مقاله ده امام
سرخیسک (مبسوط) ادلی کتابک بو واقعه یه تعلق ایدن
بر عباره سی تورکجه ترجمه ایله شسو صورته نقل ایدیور :
« حضرت عمر قادیلرک شرفاً نسباً کندیلرینه کفوالمالان
ارککلره نکاحلری منع ایدجکم بوورمشدر . بو ایسه ،
سلطانک نکاحلرده بد تصرف وولاتی اولدیفنی بیلدیرر ؛
چونکه حضرت عمر ، منی ، شریعت دکل ، کندی نفسته مضاف
قیلور ، شریعت منع ایتمه ش اولدیفنی حالده بن منع ایدجکم
دیمک ایستور . بوده سلطنتک نکاحده ولایت عامه سندن باشقه
بر شی دکلر .
کوبلیورکه اسلامتک اساسی ، مؤملرک مساوات و اخوی
اولدیفنی حالده ، عرفک بو اساسه مخالفتدن دولایه ، اک بووک
خلیفه لر مزدن بری اولان حضرت عمر ، مؤملرک مساواتی
اساسه مخالف اولورق بویه بر قانون وضع ایده بیامشدی . فقط
بو قانون آنجق ، استناد ایتدیکی عرفک دوامی مدتجه حاکم
قاله بیلدی .

چونکه قضایل العرب عرفک یاواش یاواش اغلال ایتمه
سیله ، اوکا استناد ایش اولان امویه تشکیلاتی بردن بره سقوط
ایتدکن ویکي دوغغه باشلايان (تسویه شعوب) یعنی (قوملرک
مساواتی) عرفی ، عباسیلکک وشعوبیلکک اقتدار موقعه
کچمه سیله وجدانلرده حاکم اولدقن سوکرا ، اک بووک قضایلردن
معدود اولان (سفیان ثوری) اورته یکی عرفله هم اهنک
اولان یکی بر اجتهاد آرتدی .

« مصوری زاده سعید بك اقدینک ذکر کی مقاله سندن
سفیان ثورینک بو اجتهاده دائر اولان بیاناتده شوراده نقل
ایدلم : سفیان ثوری « نکاحده نسباً کفائت معتبر دکلدر ، مثلا
منوعدر ، چونکه نکاحده نسباً کفائت اعتبار ایتک ، مثلا
کفوالمالانلره نکاح ، ولیرلرک اذنه موقوفدر وسائرده کی
کفائت اوزرینه احکام وضع وتأسيس ایتک ، شریعت نظرلنده
انسائل آرمسده نسب اعتباریه فضل ورجحان بولنسدیفنی
کوسترمکدر . بو ایسه (لافضل لعربی علی عجمی) کی بر جوقی
احادیث شریفه ایله منوعدر .

« مصوری زاده سعید بك اقدی ، (مبسوط) دن
سفیان ثورینک بو سوزلری نقل ایتدکن سوکرا

یه عینی منبعه استناداً (کرخی) نکده شو سوزلری نقل
ایدیور : « علی الاطلاق نکاحده کفائتی اعتبار منوعدر ،
شریعت قصاصده ، یعنی قان دعوالرلده بیه کفائتی اعتبار
ایتمه مشدر ، ماهیه اولدن آشانلی اولان نکاحده کفائتی ناصیل
قبول ایدم بیلیر ؛ شرعاً کفائت نکاحده معتبر اوله ماز . »

ایسته بو واقعه لرک کرک خلیفه لردن صادر اولان امرلرک
وکرک نقیله لردن صادر اولان فتوالرک زمانک عرفندن متأثر
اولدیفنی و عرفی امر ایت ، مألده اولان آیت کریمه نک
معناسی مدرک اولان ولی الامرلرک زمانه کوره قانون یامقندن ،
وعینی وقوفه مالک اولان قضایلرک ایسه عصره موافق سورنده
اجتهاد واقفاده بولونمقندن اصلا چکشمده کلری کوستریور .

بناء علیه ، یه بیلیرک بو کون اسلامتک یکدن اعتلایه باشلامه سی ده ،
آنجق امر او علملارک بو اسلامی عنقه به عودتیه ممکن اوله بیلیر .
« حضرت عمر ، قادیلره و بریان مهرک مقداری ده حضرت
فاطمه نک مهریه قیاساً تحدید ایتک ایتمه مشسده ، وقوع
بولان بیانات اوزرینه ، بو اجتهادینک زمانک عرفه موافق
اولمادیفنی آکلا یورق ویردیکی امری کیری آمشدر ، جاریلرک
باشلرینه جلیب اورتمه مرینه دائر ویردیکی امرک صورت
وسببیه (جنسی اخلاق) مقاله سنده ایضاح ایشدک .

« حضرت عمرک ، عالمه حقوقه دائر وضع ایش اولدیفنی
احکام سلطانیه بو صایدقنلر مزدن عبارت دکلدر . دیگر
خصوصلره دائر وضع ایتدیکی قانونلری ده (دولت) دن بحث
ایتدیکمز صیره ده تعداد ایده چکنز .

— مابعدی کلجک صابیده —

ضیا کرک آب

روس ادبیات

پوشکین دورینک مقدمه سی

قارامزین و مامسرلری روس لسانی ، روس مفرکه سی یکی
مستقل بر استقامه دوغرور سوق ایتک خصوصنده بیوک بر خرمت
ایفا ایشلر سده صرف ادبیات ساحه سنده دها آوروپایی تقلیددن
کندیلرینی قورنارده مامسدری . بونلر شکل و موضوع اعتباریه هنوز
شخصیترینی بولامامسدری . اثرلرک قلم اعظمی ، اجنی اورنکلری
اوزرینه یازلشدر ، روس حیاتی ، روس حقیقی ایله مناسبتلری یک آزددر ،
واقعا بویه بر استماله دورینی کیریمک روس ادبیاتی ایچون لزمدی .
ادبیات — حیاتک مختلف تجلیلر دن برییدر . روس حیاتی ایسه اوزمان
مهم بر بحرانی کیریمکده ایدی . اسکی ، صرف شرق اولان حیاتک
اساسلری پترو ایله خالفرینک شریه لری ، تجدیدکارانه مساعیلری ناچیری
ایله آلت اوست اولشدی . بوتون اسکی مؤسسه لری پشمش اسکی عنعنه لر